

A Balázs Béla Stúdió

1959-ben pályakezdő alkotók kezdeményezésére létrejött a Balázs Béla Stúdió (BBS), amely eleinte a Színház- és Filmművészeti Főiskoláról frissen kikerült fiatalokat segítette első rövidfilmjeik elkészítésében, de idővel a társművészetek képviselői számára is lehetőséget teremtett a mozgóképi kísérletezésre, és a mindenkori progresszió műhelyévé vált. Az önkormányzatiság elvén működő Stúdió tagsága a filmeket érintő kérdésekben saját hatáskörben dönthetett, és az itt készült munkákra az ún. bemutatási kötelezettség sem vonatkozott. Ha egy mű valamilyen oknál fogva nem felelt meg a kultúrpolitikai irányításnak, akkor azt nem vették át forgalmazásra vagy csak korlátozott körben engedélyezték vetítését, de maga a filmkészítés az előzetes cenzurális beavatkozásoktól többé-kevésbé mentes maradhatott. A Stúdió éves költségvetési kerete egy nagyjátékfilm gyártási költségének felelt meg, amely összeg felett a Stúdió tagsága önállóan rendelkezett. A BBS a filmesek újabb és újabb nemzedékei számára jelentette az indulás, a kísérletezés, az első megszólalás izgalmát. Külföldön modellértékű kezdeményezésként tekintettek a BBS-re, és úgyszólván irigyelték a Stúdió nyújtotta lehetőségekért a magyar alkotókat. Itthon a műhelymunka, a közös gondolkodás nosztalgikus képe kötődik a nevéhez, amelynek fájó hiányát újra és újra felelegetik.

Az indulás

A hatvanas években a kisjátékfilmek és a líraibb megformálású, rövid dokumentumfilmek határozták meg a Stúdió profilját, noha egy-egy kísérleti filmmel, filmverssel is letette névjegyét hazai és külföldi fesztiválokon. Szabó István, Sára Sándor, Gábor Pál, Kézdi-Kovács Zsolt, Elek Judit, Rózsa János, Gyöngyössy Imre, Huszárik Zoltán, Tóth János képviselték az első generációt. Ebből az időszakból vált a BBS emblematikus darabjává a *Te* (Szabó István, 1962), a *Cigányok* (Sára Sándor, 1962) és az *Elégia* (Huszárik Zoltán, 1965). Az évtized végére pedig elkészült a BBS első nagyjátékfilmje, az *Agitátorok* (Magyar Dezső, 1969).

Dokumentarizmus és neoavantgárd

Az évtizedfordulóra új nemzedék jelentkezett: ekkor vált a Stúdió meghatározó tagjává Gazdag Gyula, Szomjas György, Dárday István, Bódy Gábor. Majd megnyitották a műhelyt filmes végzettséggel nem rendelkező alkotók előtt is, így képzőművészek, írók, zeneszerzők szintén megvalósíthatták filmes elképzeléseiket. Maurer Dóra, Erdély Miklós, Dobai Péter, Szentjóby Tamás, Hajas Tibor, Jeney Zoltán, Vidovszky László és mások fellépése termékeny interdiszciplináris kölcsönhatásokat generált. A hetvenes éveket két irányvonal párhuzamossága jellemezte: a filmnyelvi kísérletezést zászlójukra tűző experimentalisták és a társadalmi problémákat feltárni akaró dokumentaristák között éles viták zajlottak, de ezek mindkét áramlatban igen izgalmas munkákhoz vezettek. Elkészültek a BBS első nagyobb lélegzetű dokumentumfilmjei – *A határozat* (Gazdag Gyula, Ember Judit, 1972), *Nevelésügyi sorozat* (Dárday István, Mihályfy László, Szalai Györgyi, Vitézy László, Wilt Pál, 1973) –, és született néhány újabb, filmtörténeti jelentőségű nagyjátékfilm: *Amerikai anizs* (Bódy Gábor, 1975), *Családi tűzfészek* (Tarr Béla, 1977).

A nyolcvanas évek

Az utolsó irányzatszerűen fellépő csoport az „új érzékenység” alkotóié volt. A *Diorissimo* (Xantus János, 1980), a *Női kezekben* (Xantus János, 1981), *A pronuma bolyok története*

(Szirtes András, 1982), a *Jégkrém-ballett* (Wahorn András, 1984) jelentették a csoport kulcsműveit, amelyek sokszínűségük mellett is programadó lendülettel jelezték egy új látásmód megszületését. Ezzel egyidejűleg folyamatosan alkottak a dokumentumfilm területén a Gulyás testvérek, a kísérleti film területén Maurer Dóra, Tímár Péter, és különféle színházi kísérletek dokumentálására szintén lehetőség nyílt. Továbbra is sok főiskolás fordult meg itt: Enyedi Ildikó, Janisch Attila, Szabó Ildikó, Sólyom András, Kamondi Zoltán egyaránt alkotott a BBS-ben. A Stúdió kezdeményező szerepet játszott a „rendszerváltó dokumentumfilmek” megszületésében is. Az évtized meghatározó vonulatát többek között Ember Judittól a *Pócs-petri* (1982), Monori Mész Andrástól a *Bebukottak* (1985) és a Gulyás testvérektől a *Törvénysértés nélkül* (1987) gazdagította.

Elhúzó-dó válság és megszűnés

1989 után az átalakult finanszírozási struktúra, illetve a támogatások csökkenése minden stúdiót rosszul érintett, de talán a Balázs Béla Stúdiót sújtotta a leginkább. Megszűnt a Stúdió korábbi kivételes helyzete, a profiljába tartozó területeken új szereplők jelentek meg. Mindezt ideig-óráig még át tudta hidalni a műhely, koprodukciós partnerekkel együttműködve továbbra is a pályakezdő filmesek és a pályán kívüliek bázisa maradt. A BBS részvételével készült Sopsits Árpád *Céllövöldéje* (1989), Szőke András, Pálos György és Dobos Mária *Európa kempingje* (1990), Forgács Péter *Privát Magyarország*-sorozata (1988-1997), Bollók Csaba *Észak, északja* (1998), Kocsis Ágnes-től a *Szortírozott levelek* (2000). A kétezres évekre azonban felerősödtek a válságtünetek, és a Stúdiónak végül be kellett zárnia.

Te (r.: Szabó István, 1962) Fotók: NFI – Filmarchívum

Cigányok (r.: Sára Sándor, 1962) Fotók: NFI – Filmarchívum

Csendélet (r.: Novák Márk, 1962) Fotók: NFI – Filmarchívum

Találkozás (r.: Elek Judit, 1963) Fotó: NFI – Filmarchívum

Miénk a világ (r.: Kardos Ferenc, 1963) Fotó: NFI – Filmarchívum

Igézet (r.: Bácskai Lauró István, 1963) Fotó: NFI – Filmarchívum

Elégia (r.: Huszárik Zoltán, 1965) Fotók: NFI – Filmarchívum

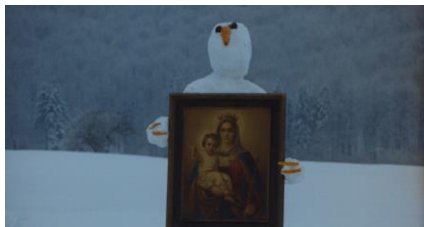
Testamentum (r.: Ventilla István, 1965) Fotó: NFI – Filmarchívum

Vízkereszt (r.: Sára Sándor, 1967) Fotó: NFI – Filmarchívum

Capriccio (r.: Huszárik Zoltán, 1969) Fotó: NFI – Filmarchívum

Agitátorok (r.: Magyar Dezső, 1969) Fotó: NFI – Filmarchívum

Boldogság (r.: Csányi Miklós, 1968) Fotó: NFI – Filmarchívum

Hosszú futásodra mindig számíthatunk (r.: Gazdag Gyula, 1968) Fotók: NFI – Filmarchívum

Nászutak (r.: Szomjas György, 1970) Fotók: NFI – Filmarchívum

Büntetőexpedíció (r.: Magyar Dezső, 1970) Fotó: NFI – Filmarchívum

Aréna (r.: Tóth János, 1970) Fotó: NFI – Filmarchívum

Archaikus torzó (r.: Dobai Péter, 1971) Fotó: NFI – Filmarchívum

Anyaság (r.: Grunwalsky Ferenc, 1972) Fotó: NFI – Filmarchívum

Amerikai anizs (r.: Bódy Gábor, 1975) Fotók: NFI – Filmarchívum

Öndívatbemutató (r.: Hajas Tibor, 1976) Fotó: NFI – Filmarchívum

Családi tűzfészek (r.: Tarr Béla, 1977) Fotó: Pap Ferenc / NFI – Filmarchívum

Verzió (r.: Erdély Miklós, 1981) Fotó: NFI – Filmarchívum

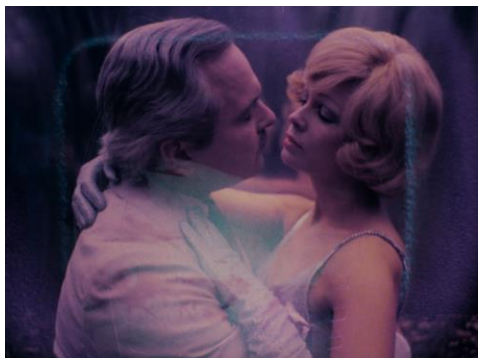
Panelkapcsolat (r.: Tarr Béla, 1982) Fotó: Pap Ferenc / NFI – Filmarchívum

A pronuma bolyok története (r.: Szirtes András, 1982) Fotó: NFI – Filmarchívum

Shine - Ragyogás (Tóth János, 1982) Fotók: NFI – Filmarchívum

Lenz (r.: Szirtes András, 1986) Fotó: Jávor István / NFI – Filmarchívum

Céllövölde (r.: Sopsits Árpád, 1989) Fotók: Csicsay Claudia / NFI – Filmarchívum

Európa kemping (r.: Szőke András, Pálos György, Dobos Mária, 1990) Fotók: Pálos György / NFI – Filmarchívum

A lakatlan ember (r.: Klöpfler Tibor, 1992) Fotó: NFI – Filmarchívum

A Balázs Béla Stúdió alkotói a hetvenes évek második felében. Fotó: Schiffer Pál / Fortepan

